

**ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ/THEORY OF STATE AND LAW/
ТЕОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА**

<https://doi.org/10.59546/18290744-2024.1-3-3>

ԱՐՄԵՆ ՇՈՒՔՈՒՐՅԱՆ

*ՀՀ միասնական սոցիալական ծառայության պետի տեղակալ,
ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի
ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող,
դոկտորանտ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ*

ARMEN SHUKURYAN

*Deputy Head of the RA United Social Service,
Senior Researcher at the Institute of Philosophy,
Sociology and Law of the NAS of the RA,
Doctoral Student, Candidate of Law, Associate Professor*

АРМЕН ШУКУРЯН

*Заместитель начальника Единой социальной службы РА,
старший научный сотрудник Института философии,
социологии и права НАН РА,
докторант, кандидат юридических наук, доцент*

ԼԵԳԻՍՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱՀԱՍԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

LEGALISTIC (POSITIVIST) CONCEPT OF LAW

ЛЕГАЛИСТИЧЕСКАЯ (ПОЗИТИВИСТСКАЯ) КОНЦЕПЦИЯ ПРАВА

Ներածություն

Սույն աշխատանքում հանգամանորեն վերլուծության է ենթարկվել լեգիստական իրավահասկացության էությունը և բովանդակային առանձնահատկությունները, ինչպես նաև տարբեր դպրոցների հայեցակարգային մոտեցումները, ինչի շնորհիվ լիովին բացահայտվել է քննարկվող հիմնախնդրի բովանդակությունը: Իրավագիտական իրավահասկացումը ճանաչում է իրավունքի և օրենքի հիմնահարցի լեգվաբանական, տեքստաբանական (հերմենևտիկ), կառուցաբանական, տրամաբանական-վերլուծական, իրավաբանական-դոգմատիկ հետազոտման եղանակների, մեթոդների, ձևերի տեսական-ճանաչողական ու գործնական նշանակությունը: Սակայն իրավունքի հանդեպ՝ իրավաբանական մոտեցման շրջանակում խոսքը ոչ թե իրավունքը օրենքին, իսկ իրավունքի տեսությունը՝ պոզիտիվ իրավունքի դոգմին և օրենքի մասին ուսմունքին հանգեցնելու, այլ այն մասին, որ իրավունքի համակողմանի հետազոտման ու ճանաչման գործընթացում անհրաժեշտ է և կարևոր է օգտագործել իմացա-

բանական բոլոր ձևերը, եղանակներն ու մեթոդները՝ իրավունքի ու օրենքի մասին հավաստի և ճշմարիտ գիտելիք ձեռք բերելու համար:

Հիմնական հետազոտություն

Իրավունքի մասին ցանկացած ուսմունքի համար ելակետային և որոշիչ նշանակություն ունի (միևնույն է, փիլիսոփայության, թե իրավաբանության տեսակետից) դրա հիմքում ընկած հասկացման (ու հասկացության) տիպը: Հենց իրավահասկացման տիպն է բնորոշում իրավաբանական ճանաչման պարադիգմը (իմաստային մոդելը, սկզբունքն ու օրինակը), իրավունքի մասին համապատասխան ուսմունքի գիտաիրավական բուն բովանդակությունը, առարկան և մեթոդը¹:

Դա պայմանավորված է ցանկացած հետևողական, սիստեմատիկորեն հիմնավորված, զարգացած ու կազմակերպված տեսության շրջանակում գտնվող հասկացության գիտաճանաչողական կարգավիճակով ու նշանակությամբ: Ինչպես սերմի մեջ արդեն պարունակվում է ապագա որոշակի բույսը, այնպես էլ իրավունքի հասկացության մեջ՝ գիտական-վերացական տեսքով պարունակվում է որոշակի իրավական տեսություն, իրավունքի մասին ուսմունքի որոշակի հայեցակարգի (և տիպի) տեսական-իրավական իմաստն ու բովանդակությունը: Այսպիսով, եթե իրավունքի հասկացությունն իրավունքի սեղմ տեսություն է, ապա իրավական տեսությունը դա իրավունքի ծավալուն հասկացությունն է: Չէ՞ որ միայն իրավունքի մասին որոշակի ամբողջական ուսմունքն է կարող տալ (իրավունքի փիլիսոփայության կամ իրավագիտության կոնկրետ հայեցակարգի տեսքով) իրավունքի հասկացության սիստեմատիկ և լիակատար բացահայտում՝ համապատասխան գիտական տեսության տեսքով:

Իրավական մտքի և իրավագիտության պատմությունն ու տեսությունը ներթափանցված են իրավահասկացման հակադարձ երկու տիպերի պայքարով իրավունքի հասկացողության մեկնաբանման և իրավունքի հասկացման այս երկու տիպերը պայմանականորեն կարելի է անվանել իրավահասկացության իրավաբանական և լեգիստական տիպեր:

Իրավահասկացման այս երկու տիպերի ներսում գոյություն ունեն իրավունքի հասկացողության տարբեր հայեցակարգեր և մեկնաբանման ուղղություններ: Իրավունքի մասին այս կամ այն ուսմունքների միջտիպաբանական տարբերությունների ներտիպաբանական առանձնահատկությունների հաշվառումը էական նշանակություն ունի դրանց տեսական-իրավական բովանդակության կոնկրետ բնութագրման համար:

Նման մոտեցումը թույլ կտա ավելի առարկայորեն բնութագրել ինչպես իրավունքի հեգելյան փիլիսոփայությանը բնորոշ իրավահասկացման տիպը, այնպես էլ դրա ներտիպաբանական առանձնահատկությունները՝ իրավահասկացման այլ հայեցակարգերի հետ նրանց հարաբերակցությամբ:

Պոզիտիվիստական (լեգիստական) իրավահասկացության և իրավագիտության լեգիստական հայեցակարգում ընկած է իրավունքի՝ որպես հրամանի, որպես պետության պարտադիր սահմանումների, որպես պաշտոնական իշխանության կողմից հրահանգված պարտադիր կանոնների (նորմերի) ամբողջականության (համակարգի) հասկացությունը²:

Լեգիստական դիրքերից, որոնք ի սկզբանե իրավունքը հանգեցնում է օրենքին, և նույնացնում են դրանք, ըստ էության, փաստորեն անհնար է որևէ բովանդակալից բան ասել օրենքի (պոզիտիվ իրավունքի) մասին, քանի որ այդ տեսանկյունից նշանակություն չունի (և,

¹ Տե՛ս *Нерсесянц В. С.*, *Философии права*. 2-е изд. М., 2006, с. 20:

² Տե՛ս *Гревцов Ю.И., Козлихин И.Ю.*, *Энциклопедия права*. СПб., 2008, с. 35-36:

թերևս, անհնար է որոշել, թե կոնկրետ ինչպիսի բովանդակության արտահայտման ձև է օրենքը՝ իրավական, թե՛ կամայական-հակաիրավական: Այստեղ օրենքի գոյությունը (նրա հանրային-իշխանային տրվածությունը) իրավունքի դերում նախորդում է այն իրավական էությանը (և այն իրավական բովանդակությանը), որի արտահայտությունը պետք է հանդիսանա այդ օրենքը որպես՝ իրավունքի կրիչ:

Այս իմաստով լեգիզմն ավտորիտար իրավահասկացման նորմատիվային արտահայտություն է: Լեգիզմի պաթոսն ու ձգտումն է բոլորին ենթարկել իշխանա-հրամանային կանոններին սահմանումներին: Այստեղ ամենուր, սկսած Հին Չինաստանի իրավաբաններից և վերջացրած մեր օրերի լեգիստներով, իշխում է մարդու հանդեպ ոչ թե որպես ազատ էակի, այլ որպես իշխանությանը ենթակա օբյեկտի վերաբերմունքը:

Նոր ժամանակի լեգիզմի և իրավաբանական պոզիտիվիզմի ակունքների մոտ կանգնած է Հոբսը՝ ամենակարող պետության և իրավունքի՝ որպես իշխանության հրամանի, իր հայեցակարգով «Օրենքի իրավական ուժը, - գրում է նա, - կայանում է միմիայն նրանում, որ այն հանդիսանում է սուվերենի հրամանը»³: Օրենք ասելով՝ նա նկատի ունի ողջ գործող (այսպես կոչված՝ պոզիտիվ) իրավունքը:

Իրավունքի նման ընկալում հետագայում յուրացրին նաև լեգիզմի տարբեր ուղղությունների ներկայացուցիչները:

Կոնկրետ պատմական առումով «իրավական պոզիտիվիզմի» կայացումն ու զարգացումը կապված է բուրժուական կարգերի հաղթանակի և ամրապնդման, պետության դերի աճի և այդ պայմաններում իրավունքի աղբյուրների համակարգում պետական ակտերի դերի և նշանակության բարձրացման հետ և այլն⁴:

Գաղափարական առումով «իրավաբանական պոզիտիվիզմը» արտահայտեց հաղթող դասակարգի՝ բուրժուազիայի փոփոխված իրավաբանական աշխարհայացքը, որն արդեն հասավ իր իրավական հավակնությունների ճանաչման օրենքով («պոզիտիվացման»), ինչպես նաև արտացոլեց առկա պաշտոնական օրինակարգի պաշտպանության գաղափարախոսությունը քննադատորեն և ընդդիմորեն («ոչ պոզիտիվ») հնչող պահանջներից և իրավունքի՝ որպես «բնականի», «պարտքի», «իդեալականի», «արդարի» մասին պատկերացումներից:

«Իրավաբանական պոզիտիվիզմի» հիմնական գաղափարներից և դրույթներից է իրավունքի՝ որպես իշխանության ստեղծվածքի մեկնումը, իրավունքի իշխանային հարկադրական բնույթի՝ որպես՝ նրա՝ փաստորեն՝ միակ տարբերակիչ հատկանիշի ճանաչումը, իրավունքի ձևական-տրամաբանական և իրավաբանական-դոգմատիկ վերլուծման մեթոդները, իրավունքի պոկումը և «մաքրագերծումը» հասարակական հարաբերություններից, իսկ իրավագիտության մեջ՝ իրավունքի բնույթի, պատճառների, արժեքների, էության մասին «մետաֆիզիկական» դրույթներից: Նման դրույթներ XXI դարում Անգլիայում զարգացնում էին

³ Տե՛ս Գոբե T., Левиафан М., 1936, с. 214:

⁴ Տե՛ս Իրավագիտության մեջ ընդունված է տարբերակել իրավունքի աղբյուրները ձևական իմաստով (իրավունքի ձևական աղբյուր) և նյութական առումով (իրավունքի նյութական աղբյուր): Առաջինի տակ նկատի է առնվում իրավունքի արտահայտման, ձևակերպման այս կամ այն ձևը համապատասխան նորմատիվ իրավական ակտ, նախադեպ, սովորույթային իրավունք և այլն), իսկ երկրորդի՝ այն, ինչը, համաձայն համապատասխան տեսակետի, առաջացնում, ձևավորում է իրավունքը (մարդու բնությունը, բանականությունը, հասարակությունը և այլն): Այս կապակցությամբ հարկ է նշել, որ իրավաբանական պոզիտիվիզմի (և ընդհանրապես լեգիզմի) համար օրենքը (պոզիտիվ իրավունքի բոլոր աղբյուրները), ըստ էության, հանդիսանում են իրավունքի աղբյուր նյութական իմաստով, քանի որ, համաձայն այս տեսակետի, օրենքը ոչ թե արտահայտում ու ձևակերպում է իրավունքը, այլ ծնում և ձևավորում է այն: Այստեղից էլ գալիս են նման մոտեցման համար բնորոշ «իրավաբանական պատրանքները» օրենքի ամենակարողության և ըստ իր հայեցողության ցանկացած իրավունք ստեղծելու անսահմանափակ հնարավորության («ազատ կամքի») վերաբերյալ:

Դ. Օստինը, Շ. Ամուրը և այլք. Գերմանիայում Բ. Վինդշայդը, Կ. Հերբերը, Կ. Բերգբոմը, Պ. Լաբանդը, Ա Ցիտելմանը, Ֆրանսիայում՝ Կաբանտուն և ուրիշները, Ռուսաստանում Ե. Վ. Վասկովսկին, Ա. Խ. Հովսեփենը, Լ. Դ. Գրիմմը, Ս. Վ. Պախմանը, Գ. Ֆ. Շերշենևիչը և այլք: XX դարում այս մոտեցումը ներկայացված է այնպիսի ուղղություններով, ինչպիսիք են Վ. Դ. Կատկովի «ընդհանուր լեզվագիտությամբ՝ բարեփոխված իրավագիտությունը», Հ. Կելզենի «իրավունքի մասին մաքուր ուսմունքը», Գ. Հարթի «իրավունքի հայեցակարգը» և այլն⁵:

Այսպես, Դ. Օստինը բնութագրում է իրավունքը որպես «քաղաքական ղեկավարի կամ սուվերենի կողմից սահմանված կանոնների ագրեգատ» (համալիր), և ընդգծում է. «Ամեն իրավունքը հրաման է, հրահանգ»: Շ. Ամուրը նույնպես պնդում է, որ «իրավունքը պետության գերագույն իշխանության հրամանն է տվյալ հասարակության մեջ անձանց գործողությունները վերահսկելու նպատակով»: Նման հայացքներ ունենալ Գ. Ֆ. Շերշենևիչը. «Իրավունքի ցանկացած նորմ՝ հրաման է»⁶: Իրավունքը, նրա գնահատմամբ, «պետության ծնունդ է», իսկ պետական իշխանությունը նա բնութագրում է որպես «այն նախնական փաստը, որից ելնում են, կառչելով մեկը մյուսից, իրավունքի նորմերը»⁷:

Ըստ այդ տեսակետների՝ այն ամենը, ինչ հրամայում է պետությունը, իրավունք է: Դրանով իսկ իրավունքի տարբերությունը կամայականությունից զրկվում է իր օբյեկտիվ և բովանդակային իմաստից և նման մոտեցման կողմնակիցների համար կրում է միմիայն սուբյեկտիվ և ձևական բնույթ, նույնիսկ որոշակի սուբյեկտի (պետության մարմնի) ակներև, սակայն որոշակի ձևով (այս կամ այն ակտի՝ օրենքի, հրամանագրի, հրովարտակի, հրահանգի, շրջաբերականի և այլնի տեսքի) ներկայացված՝ կամայականությունը ճանաչվում է իրավունք: Լեգիստական-պոզիտիվիստական մեկնությամբ պետական իշխանության հրամաններն օժտվում են գրեթե մոգական հատկություններով: Ստացվում է, որ նման հրամանով լուծվում են ոչ միայն սուբյեկտիվ (օրենսդրության նորմերի ձևակերպում), այլև օբյեկտիվ բնույթի (բուն իրավունքի ձևավորում, ստեղծում) և նույնիսկ բուն գիտական պլանի (իրավունքի առանձնահատկությունների, սոցիալական այլ ձևերից նրա տարբերությունների բացահայտում և այլն) խնդիրներ:

Որպես հրաման և հարկադիր կանոն են մեկնում իրավունքը նաև նեոպոզիտիվիստները (Հ. Քելզեն, Հ. Հարթ և այլք)⁸:

Պոզիտիվիստական-պրագմատիկ իր ուղղվածության պատճառով լեգիստական իրավագիտությունը զբաղվում է էմպիրիկ հիմնական երկու փաստերի պարզաբանմամբ: Դրանք են. 1) պաշտոնական իշխանության՝ այդ հրամանների (հարկադրական պարտադիր սահմանումների), այսինքն, գործող իրավունքի (պոզիտիվ իրավունքի, օրենքի), այսպես կոչված, աղբյուրների բուն տեսակների (ձևերի) բացահայտումը, դասակարգումը ու սիստեմավորումը, և 2) օրենսդրի կարծիքի (դիրքի) պարզաբանումը, այսինքն, իշխանության համապատասխան հրամանների, որպես իրավունքի աղբյուրների (ձևերի), նորմատիվ-կարգավորիչ բովանդակության բացահայտումը:

Համաձայն լեգիզմի, իրավունքի մասին ճշմարտությունը տրված է օրենսդրի (սուվերենի, պետության) կամքը, դիրքորոշումը, կարծիքը արտահայտող օրենքի մեջ: Այդ իսկ պատճառով իրավունքի մասին որոնելի գիտելիքը կրում է թեև պաշտոնական-իշխանային, բայց,

⁵ Տե՛ս *Царьков И. И.*, Развитие правовопонимания в европейской традиции права, СПб., 2006, с. 268-291:

⁶ Տե՛ս *Шершеневич Г. Ф.*, Общая теория права, М., 1910, Вып. 1, с. 281:

⁷ Նույն տեղում, էջ 314:

⁸ Տե՛ս *Козликни И.Ю., Полоков А.В., Тимошина Е.В.*, История политических и правовых учений. СПб. 2007 г. 378-413:

այնուամենայնիվ, կարծիքի բնույթ: Համաձայն նմանօրինակ իրավաճանաչման տրամաբանության՝ միայն իրավունքը ստեղծող իշխանությունը գիտի, թե ինչ բան է իրավունքը և ինչով է այն տարբերվում ոչ իրավունքից: Գիտությունն էլ լավագույն դեպքում կարող է ադեկվատ կերպով հասնել և արտահայտել օրենքի (գործող իրավունքի) մեջ մարմնավորված իշխանահրամայական կարծիքը:

Լեգիզմի տեսաճանաչողական հետաքրքրությունն ամբողջապես կենտրոնացած է գործող (պոզիտիվ) իրավունքի վրա: Այն ամենը, ինչը դուրս է գալիս էմպիրիկորեն տրված պոզիտիվ իրավունքի սահմաններից, իրավունքի էության, իրավունքի գաղափարի, իրավունքի արժեքի և այլ նման բաների մասին դատողությունները պոզիտիվիստները մերժում են՝ համարելով զուտ մետաֆիզիկական սքոլաստիկ պատրանքային իրավական իմաստ նշանակություն չունեցող ինչ-որ բաներ:

Առավել սուր քննադատության են ենթարկում պոզիտիվիստները բնական-իրավական ուսմունքները, ընդ որում՝ բնական-իրավականների թվին են նրանք դասում իրավունքն ու օրենքը տարբերակող բոլոր հայեցակարգերը, օրենքի դրույթներից տարբերվող իրավունքի մասին տեսական բոլոր դատողությունները:

Այդպիսով՝ պոզիտիվիստական իմացաբանությունը, ըստ էության, մերժում է իրավունքի տեսությունը և ճանաչում է միայն օրենքի մասին ուսմունքը՝ օրինագիտությունը, որի առարկան է պոզիտիվ իրավունքը, իսկ նպատակն ու ուղենիշը՝ իրավունքի դոգմը, այսինքն՝ գործող (պոզիտիվ) իրավունքի, նրա ուսումնասիրման, մեկնման, դասակարգման, սիստեմավորման եղանակների, կանոնների, հնարքների մասին հիմնական անխախտ դրույթների (կայունացված հեղինակավոր կարծիքների, դիրքորոշումների, մոտեցումների) ամբողջականությունը:

Պոզիտիվ իրավունքի աղբյուրների հետազոտումը, մեկնաբանումը, դասակարգումը և հիերարխումը, դրանց նորմատիվային բովանդակության բացահայտումը, այդ նորմերի սիստեմավորումը, իրավաբանական տեխնիկայի հարցերի, իրավաբանական վերլուծման եղանակների ու մեթոդների մշակումը, այսինքն, այն ամենը, ինչը ավանդաբար կոչվում է իրավաբանական՝ դոգմատիկա (իրավունքի դոգմ) և վերաբերվում է իրավաբանի մասնագիտական կոմպետենտության, վարպետության, «արհեստի» ոլորտին, անշուշտ, իրենից ներկայացնում է իրավունքի ճանաչման և գործող իրավունքի մասին գիտության կարևոր բաղադրիչ մասը: Սակայն իրավունքի տեսության պոզիտիվիստական սահմանափակումը իրավունքի դոգմի մշակմամբ ըստ էության նշանակում է իրավունքի բուն գիտական հետազոտման շփոթում նրա ձևական-տեխնիկական նկարագրման հետ, իրավագիտության հանգեցում օրինագիտության:

Եզրակացություն

Օրենքի (գործող իրավունքի) պոզիտիվիստական իմացաբանությունը, դրա հետ մեկտեղ, ուղղված է ոչ թե օրենքի էության ճանաչմանը, ոչ թե գործող իրավունքի մասին (փաստացի տրված իրավունքում բացակայող) իմացության, գիտելիքի ձեռքբերմանը, այլ դրա՝ որպես արդեն ճանաչված և իմացած օբյեկտի ադեկվատ նկարագրությանը իրավաբանական-դոգմատիկ իմաստով: Համաձայն այս իրավափասկացման՝ իրավունքի մասին ողջ իմացությունն արդեն պաշտոնապես տրված է հենց բուն պոզիտիվ իրավունքի, նրա տեքստի մեջ, և իրավունքի մասին պոզիտիվիստական ուսմունքի հիմնական խնդիրն օրենքի տեքստի ճիշտ մեկնման և այդ տեքստում առկա պաշտոնական-իրավական գիտելիքի, օրենսդրի կարծիքի և դիրքորոշման ճիշտ շարադրման մեջ է:

Դրա հետ է կապված հատկապես պոզիտիվիստների (մանավանդ վերլուծական իրավա-

գիտության ներկայացուցիչների) մեծ հետաքրքրությունն օրենքի լեզվաբանական և տեքստաբանական մեկնումների հանդեպ, ընդ որում, ակներևաբար՝ անտեսելով նրա իրավական իմաստն ու բովանդակությունը:

Նման տեսակետներ էր զարգացնում արդեն մոլի պոզիտիվիստ Ի. Բենտամը, որը զգալի դեր է կատարել վերլուծական իրավագիտության (Դ. Օստին և այլք) կայացման գործում: Բնական իրավունքը, ըստ նրա գնահատականի, զուտ բառային ֆիկցիա է, իսկ մարդու անօտարելի իրավունքները՝ երևակայության ցնորք:

Իրավագիտության լեզվի Բենտամի կողմից սկսված «մաքրագերծումը» նման «սուտիկ» բառերից շարունակեցին հետագա պոզիտիվիստները, հատկապես հետևողականորեն դա արվեց կելզենյան «իրավունքի մասին մաքուր ուսմունքում»:

Այս ուղղությամբ առավել հեռու գնաց ռուս նախահեղափոխական իրավագետ Վ.Դ. Կատկովը: «Բարեփոխելով» իրավագիտությունը «ընդհանուր լեզվագիտության» միջոցով, նա նույնիսկ առաջարկեց՝ ընդհանրապես հրաժարվել «իրավունք» բառից և դրա փոխարեն օգտագործել «օրենք» բառը, քանի որ, պնդում էր նա, «չկա այդպիսի երևույթ՝ իրավունք»⁹:

Աքսիոլոգիական արժեքանական առումով՝ ղեզիզմը իրավունքի և օրենքի (պոզիտիվ իրավունքի) նույնացման և իրավունքի օբյեկտիվ, օրենքից և օրենսդրից անկախ հատկությունների և բնութագրերի բացառման պատճառով, ըստ էության, մերժում է բուն իրավական արժեքները և ճանաչում է միայն օրենքի (պոզիտիվ իրավունքի) արժեքը: Ընդ որում՝ պոզիտիվիստների կողմից ճանաչվող օրենքի (պոզիտիվ իրավունքի) «արժեքը» իրականում՝ զուրկ է բուն արժեքային իմաստից: Օրենքի պոզիտիվիստական արժեքը՝ դա նրա պաշտոնական համապարտադիրությունն է, իշխանային իմպերատիվայնությունը, այլ ոչ որևէ օբյեկտիվ (ոչ իշխանա- հրամանային) հիմքով համանշանակությունը:

Այս առումով հատկանշական է Քելզենի, մեր կարծիքով ծայրահեղական-պոզիտիվիստական մոտեցումը, համաձայն որի՝ իրավունքն արժեքավոր է միայն որպես հրաման, որպես նորմ: Այդ իմաստով՝ (որպես հրաման, նորմ) իրավունքը՝ բնութագրվում է Կելզենի կողմից որպես պարտի ձև: «Չի կարելի, ինչպես դա հաճախ արվում է, ասել, որ իրավունքը՝ իրենից ներկայացնում է ոչ միայն նորմ (կամ հրաման), այլև որ այն կազմում կամ արտահայտում է որևէ արժեք (նման պնդումը՝ իմաստ կունենա, եթե միայն բացարձակ աստվածային արժեքի ենթադրման դեպքում),- գրում է Քելզենը: - Չէ որ իրավունքը արժեք է ներկայացնում միայն այն պատճառով, որ հանդիսանում է նորմ...»¹⁰:

Սակայն այդ նորմը Քելզենի մոտ զուտ հրաման-պարտադրություն է, այլ ոչ թե հավասարության նորմ, ազատության նորմ, արդարության նորմ: Այն իր մեջ ոչինչ չի պարունակում իրավունքի ձևական-իրավական հատկանիշներից: Քելզենյան նորմը (և դրա հետ մեկտեղ իրավունքի ձևը) պարտքի «զուտ» ու դատարկ ձև է, որը պիտանի է ցանկացած կամայական պոզիտիվ-իրավական բովանդակությանը իմպերատիվ-հրամայական կարգավիճակ ու բնույթ տալու համար:

Ամփոփագիր: Հոդվածում հանգամանորեն քննարկել է լեզվաբանական (պոզիտիվիստական) իրավահասկացության էությունը, հասկացությունը և բովանդակային առանձնահատկությունները: Հեղինակը հոդվածում հիմնավորում է, որ լեզվաբանական (պոզիտիվիստական) իրավահասկացության հիմքում ընկած է իրավունքի՝ որպես հրամանի, որպես պետության պարտադիր սահմանումների, կարգադրագրերի համակցություն: Այդ հայեցակար-

⁹ Տե՛ս *Катков В. Д.*, Реформированная общим языковедением логика и юриспруденция, Одесса, 1913, с 391,407:

¹⁰ Տե՛ս Чистое учение о праве Ганс Кельзена. Вып.1. М., ИНИОН АН СССР, 1987, с.93.

գի համաձայն իրավունքը և օրենքը փաստացի նույնական են, քանի որ դրանք արտահայտում են պետության ինքնիշխան կամքը:

Annotation. The article thoroughly discusses the essence, concept and substantive features of the legalistic (positivist) concept of law. In the article, the author argues that the basis of the legalistic (positivist) concept of law is a combination of law as an order, as mandatory definitions of the state, and decrees. According to that concept, right and law are effectively identical because they express the sovereign will of the state. The history and theory of legal thought and jurisprudence are penetrated by the struggle of two opposite types of legal understanding. These two types of interpretation of the understanding of law and understanding of law can be conditionally called juridical and legalistic types of legal understanding. Within these two types of legal understanding, there are different concepts of the understanding of law and directions of interpretation. Accounting for the intra-typological features of the inter-typological differences of one or another teaching about law is essential for the specific characterization of their theoretical-legal content.

Аннотация. В данной статье подробно рассматриваются сущность, понятие и содержательные особенности легалистической (позитивистской) концепции права. В статье автор утверждает, что в основе данной концепции лежит сочетание права как порядка, как обязательных определений государства и декретов. Согласно этой концепции, право и закон фактически идентичны, поскольку они выражают суверенную волю государства. История и теория правовой мысли и правоведения пронизаны борьбой двух противоположных типов правопонимания. Эти два типа толкования правопонимания можно условно назвать юридическим и легалистическим. В рамках этих двух типов правопонимания существуют разные концепции понимания права и его определения. Учет внутритипологических особенностей и межтипологических различий того или иного учения о праве имеет существенное значение для конкретной характеристики, их теоретико-правового содержания.

Բանալի բառեր - իրավունք, օրենք, հրաման, պետության կամք, կարգադրագիր, պոզիտիվ իրավունք, լեգալիստական (պոզիտիվիստական) իրավաբանականություն:

Keywords: right, law, order, will of the state, ordinance, positive law, legalistic (positivist) concept of law.

Ключевые слова: право, закон, порядок, воля государства, постановление, позитивное право, легалистическая (позитивистская) концепция права.

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Нерсисянц В.С., Философии права. 2-е изд. М., 2006, с. 20.
2. Гревцов Ю.И., Козлихин И.Ю., Энциклопедия права. СПб., 2008, с. 35-36.
3. Гоббе Т., Левиафан. М., 1936, с. 214.
4. Царьков И.И., Развитие правопонимания в европейской традиции права. СПб., 2006, с. 268-291.
5. Шершеневич Г.Ф., Общая теория права, М., 1910, Вып. 1, с. 281.
6. Козликини И.Ю., Полоков А. В., Тимошина Е.В., История политических и правовых учений, СПб., 2007 г., с. 378-413.
7. Катков В.Д., Реформированная общим языковедением логика и юриспруденция. Одесса, 1913, с. 391, 407.
8. Чистое учение о праве Ганс Кельзена. Вып.1. М., ИНИОН АНСССР, 1987, с. 93.

Շնորհուրյան Ա. - ՀՀ միասնական սոցիալական ծառայության պետի տեղակալ, ԳԱԱ ավագ գիտաշխատող, դոկտորանտ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ, էլիասցե՝ shuqur@mail.ru:

Ներկայացվել է խմբագրություն 27.03.2024 թ., տրվել է գրախոսության 27.03.2024թ., երաշխավորվել է իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գ. Սաֆարյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության 15.04.2024 թ.: